

A SZERKESZTŐ UTÓSZAVA

Boldog örömmel vállaltam el a megbízást Sipos Domokos életművének összegyűjtésére. Megtisztelésnek éreztem, hozzá fűződő barátságom, együtt töltött napjaink emlékének sugallatára pedig kortársi vallomásnak is.

Ismertem a kisvárost, amelynek elmaradott légköre gazdaságilag és szellemileg fojtogatta, a nyugtalan elméje számára szinte elviselhetetlen dzsentri áporodottságot, a tartalmukat vesztett ódon formákhoz konok elszántsággal ragaszkodó peremvidéki hősöket. Tanúja voltam, hogy próbálta megkeresni itt a kenyeret maga és családja számára, hogyan küzdött a kisváros méltóságos előkelőségeivel, akik nem akartak tudomást venni a „bába fiáról”, hogyan hordozta magában a kisemberek szenvedéseit. Hallottam nem egy pompás beszédét, amelyet védelmükben elmondott, éreztem emberi közvetlenségét, szókimondó, lelkes őszinteségét, amellyel számos hűséges és ragaszkodó barátot szerzett körükben. Emlékszem az induló romániai magyar irodalomért való buzgólkodásaira, pályázatokon aratott sikereire s arra a kevés kötetére, amelynek egy része már csak halála után, baráti kezek buzgólkodása folytán láthatott napvilágot.

Életművének irodalmi értékelésére nem vállalkozom. Hisz lehet-e tárgyilagos egy olyan íróval szemben, akinek kettétört élete árnyékként kísért egy életen át. Életrajzát nagy-nagy szeretettel és alapos ismerettel megírta annak idején Szentimrei Jenő a *Vágtat a halál* előszavában. Életművének teljes értékelésére az irodalomtörténészek hivatottak. Emlékszem azonban a tizennyolcas forradalmárra, az 1923-as Petőfi-estély rendezőjére és szónokára, a Napkelet irodalmi est előadójára, arra, aki Berde Máriával, Molter Károllyal, Nyíró Józseffel, Paál Árpáddal, Ligeti Ernővel, Tessitori Nórával és Lohrber Ilonával együtt állott az előadóemelőnyen, s onnan olvasta fel *Hazafelé* című novelláját, a szülőföld szeretetének, románok és magyarok testvériségének ezt a csodaszép lírával megírt példázatát.

Magam előtt látom a nagy áldomáson is, amelyet az első választás öröme rendezett a román Nemzeti Párt, s amelyen a meghívottak között ő is ott volt, hitet téve egymás kölcsönös megbecsülésének eszméje mellett. „Uraim — mondotta pohárköszöntőjében —, a tisztelet egymás iránt annyi, mint tisztelet önmagunk iránt. Mi, jelen levő magyarok, tisztelettel végighallgattuk az önök szónokait, tisztelettel emelkedtünk fel, mikor nemzeti dalukat elénekelték, mert tisztelettel viselkedünk minden ember meggyőződése és minden nemzet nemzeti érzése iránt. Uraim, engedjék meg nekünk, itt lévő magyaroknak, hogy mi is elénekeljük a Szózatot.” — Szavaira csend lett, s máris intonálta a dallamot, mindenki felállt, s akik tudták a teremben, velünk együtt énekelték.

Emlékszem, hogy Aradi Viktor marxista irányzatú folyóiratát, A jövő Társadalmát ezekkel a sorokkal köszöntötte: „Nehéz küldetést vállalt magára ez a folyóirat, mert azokhoz a rétegekhez, akik óhajtják a jövő társadalmát, s annak kialakulásában tevőlegesen is részt akarnak venni, nehezen tud eljutni. Azok pedig, akikhez könnyen eljuthat, nagyon meg vannak elégedve a ma társadalmával, sőt nem annyira a jövőbe szeretnek előre, hanem — a múltba visszanezni. Nem vagyok tudós szociológus, határozott munkakört nem vállalhatok a folyóiratban, de lesznek kérdések, amikhez mint író hozzá fogok szólni és szívvel-lélekkel fogom »destruálni« a vallásosság köpenyébe bújt álszenteskedő önzést, a hazafiság zászlójába burkolózó uszítást és a nemzetiség hamis palástja alá takarózó kizsákmányoló tendenciákat.”

Ez a tiszta, radikális, osztályelkötelezettségű hangvétel már-már a horizonton feltűnő baloldali alkotók hangvétele. Csak fájdalommal gondolhatunk arra, hogy egy ilyen képességű és gondolkozású prózaíró milyen szerepet tölthetett volna be a későbbi esztendők baloldali mozgalmaiban.

S előttem áll egy hónappal a tragédia előtt a csontra aszott, beteg, bozontos szakállú, lázban égő gyönyörű tüzes szemű Sipos Domokos, akinek még a halál közelében is népe sorsa volt minden gondja. Ezekben a napokban írta: „Az általános emberit hangsúlyozom, mégis érzik írásaimból, hogy ennek a kornak szenvedő, vergődő magyarja vagyok, aki különb, mint a gondolat nélküli nacionalista.”

Gyakran ellátogatok a dicsőszentmártoni temetőbe, a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság által állított síremlékhez, elgondolkozva rövidre szabott életének korai ellobbanásán, em-

lékezve arra az 1927-es karácsonyestére, amikor első ízben tértünk haza a frissen hantolt sírtól. A síremlék ma is úgy néz szembe azzal a várossal, amelynek szülöttje volt, s amelynek urai annak idején nem akarták megérteni. De vigasztaló az, hogy annak az iskolának tanárai és diákjai, ahol ő tanulta a betűvetést, ma Sipos Domokos-művelődési kört alakítottak, sírját régi szép formájában visszaállították és gondozzák.

Hiszem és vallom, hogy Sipos Domokos a néptestvériség szellemében az elnyomottak ügyének volt zászlóvivője, irodalmi hagyatéka legjobbaink örökségét gazdagítja.

BERNÁTH ERNŐ